

กณิณีญาณีบ้าน

ชัชวาลย์ ทองดีเลิศ

karn_chatchawan@hotmail.com

ลำไม้ไผ่จากหลายที่มากองรวมกัน

สายน้ำเล็ก ๆ ไหลรินลงมาเสียงดังเบา ๆ แม้จะย่างเข้าสู่หน้าแล้ง บริเวณนี้ยังชุ่มชื้น ลำไม้ไผ่ถูกตัดออกให้เหลือขนาดพอจับรองตักกินน้ำได้ แก้วไม้ไผ่วางครอบไว้กับกิ่งแขนงไผ่สีห้าใบ ไว้สำหรับปูพาดทาง เมื่อแก้วไม้ไผ่เก่าเกินการ ก็จะมีปูพาดทางทำแก้วไม้ไผ่ใหม่มาอีกนับพันการเสมอ คนทำก็ไม่ต้องการจะบอกให้ใครรู้ว่าตนเองเป็นพู้ทำ คนที่ใช้ก็ไม่ต้องการจะรู้ว่าใครเป็นพู้ทำ แก้วจริงแล้วคนที่ใช้กับพู้ที่ทำเป็นคนคนเดียวกัน เพียงแต่มีผู้ใช้และคนทำหลายคนจนไม่รู้ว่าเป็นใครทำตอนไหนใครใช้ตอนไหน เป็นเช่นนี้มานานแสนนาน

ในป่าดงดอย หรือตามท้องถื่นชนบทแสนห่างไกล มีการใช้แก้วไม้ไผ่กันสืบมาจนเป็นของธรรมดา ใครลองใช้แก้วหู ใช้เซรามิกงาม ๆ ก็จะถูกนิทว่าเวอร์ไป หากใครผู้ใดอุดริเอาแก้วไม้ไผ่มาใช้ในเมืองใหญ่ก็คงถูกมองเป็นตัวประหลาด

แค่การใช้แก้ว ก็สะท้อนค่านิยมที่สังคมสร้างขึ้นมาได้ อย่างชัดเจน ไบนี่ดี ไบนั้นไม่ดี ไบนี้น่าสมัย ไบนั้นเชย ล้าสมัย สิ่งเหล่านี้ถูกสร้างขึ้นจากหลายอย่างรอบ ๆ ตัวค่อย ๆ ซึมซาบเข้ามาอยู่ในตัวเราทีละน้อย จนเป็นรสนิยมของเรา ขณะเดียวกันก็มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

ในระยะหลัง ๆ นี้ผมไปร่วมงานเทศกาลหลายงาน ไม่ว่าจะงานสืบสานล้านนา งานธรรมคีตา ในงานมักมีภาคหมั้วหรือตลาดพื้นบ้าน ที่มีสินค้าพื้นบ้านอันหลากหลาย ทั้งอาหารพื้นเมือง หัตถกรรมพื้นบ้าน ปูเสื่อวางของขายแบบกะดิน วางบนกระดั่งที่วางอยู่บนปากกระบุง คนขายก็นั่งบนม้านั่งตัวต่ำ คนซื้อก็ยืนโค้งโค้งหยิบเลือกข้างชิง

ได้ร่มคันใหญ่สีแดง น้ำกระเจียว น้ำมะตูม น้ำตะไคร้ ในหม้อดินเผาเรียงราย กระบอกไม้ไผ่ใบแล้วใบเล่า ใส่น้ำสมุนไพรจนเต็มส่งให้ผู้มารอซื้อ เดินถือตมกินในงานอย่างชื่นใจ

“แก้วไม้ไผ่หมดแล้วเจ้า ตอนนี้อยู่ต้องใช้แก้วพลาสติก

แทน” คนขายอธิบาย

หลายคนเดินจากไป พร้อมเสียงบ่นอยากจะได้แก้ว
ไม้ไผ่

แก้วไม้ไผ่กลายเป็นที่สนใจในบรรยากาศแบบพื้นบ้าน
ผมมีโอกาสได้ไปดูกลุ่มชาวบ้านทำแก้วไม้ไผ่หา
รายได้เข้ากลุ่มไปซื้อข้าวให้สมาชิกกลุ่มเลี้ยงกัน นั่งดูไปก็
คุยกันไป

ไม้ไผ่สีเขียวสดกองด้านข้าง สมาชิกแต่ละคนช่วย
กันตัดนำมารวมกัน บางคนก็เข้าไปตัดในป่าใกล้บ้าน บางคน
ก็ตัดจากรั้วบ้านของตนเอง

มีดที่อยู่ในมือแต่ละคนขึ้นเงาวับผ่านการฝนลับมา
อย่างดี หากมีดไม่คมจริงแล้วทำแก้วไม้ไผ่ยาก

“โพละะ ๆ ๆ ” เสียงคมมีดสับลึกลงเนื้อไม้ไผ่ตรง
ใกล้ปล้อง มือที่จับลำไม้ไผ่ขยับหมุนพร้อม ๆ กับจังหวะ
มีดที่สับลงไปจนรอบลำ ไม้ก็ครึ่งลำไม้ไผ่ก็ขาดออกจากกัน

“แก้วคนนี่ทำอย่างหนึ่ง แก้วเลี้ยงผีก็ทำอีกอย่างหนึ่ง
ไม่เหมือนกัน” เสียงพ่ออยู่คนหนึ่งพูดเหมือนให้ผมได้รับรู้
ผมหูผึ่ง ตั้งท่า ตั้งหน้าตั้งตาฟัง

“เวลาในหมู่บ้านทำพิธีเลี้ยงผีบ้าน ผีเมือง ผีปู่ย่า
จะมีหมู มีไก่ อาหาร เหล้า น้ำ แก้วที่ใส่เหล้า แก้วใส่น้ำที่
นำไปถวายนั้น ทำจากไม้ไผ่โดยที่ปากแก้วจะเป็นทางด้าน
ปลาย กันแก้วจะเป็นทางด้านโคน ไม่ว่าจะเอาปล้องไหน
มาทำก็ตาม แต่แก้วที่ทำสำหรับให้คนกินจะตรงกันข้าม
กันแก้วจะเป็นทางด้านปลาย ปากแก้วจะเป็นทางด้านโคน
อันนี้ทำกันมาตั้งแต่โบราณ” พ่ออยู่เล่าด้วยสีหน้าเรียบขรึม

ผมถามหาเหตุผลหลายครั้ง ก็จะได้คำตอบเหมือน
กับเรื่องอื่น ๆ ที่เคยถามว่าทำไมกินสืบมาแต่ปู่ย่าตายาย ซึ่ง
ผมรู้ว่าทำเช่นนั้นต้องมีเหตุผลรองรับ จะยอมหยุดได้ยังไง
ชวนคุยต่อจนได้เรื่องราว

ธรรมชาติของปล้องไม้ไผ่จะใหญ่ทางโคนแล้วค่อย ๆ
เรียวเล็กลงไปทางปลาย หากเอาทางด้านปลายเป็นปาก
แก้วไม้ไผ่จะทำให้ใส่น้ำดื่มกินยาก หากเอาปล้องทาง
ด้านโคนเป็นปากแก้ว กันอยู่ทางด้านปลาย กันแก้วจะเล็ก
กว่า ปากแก้วจะบานออกเล็กน้อย น่าจะพอเหมาะพอเจาะ
ในการดื่มกิน

ผมสังเกตดู ขนาดปากแก้วบานออกแล้ว การ

คมมีดผสมสานกับฝีมือ

สร้างลวดลาย ทำมือจับแบบง่าย ๆ

ชายกันทำคนละใบสองใบได้เป็นกอง

แก้วไม้ไผ่หลากหลายแบบ

บางใบก็เอามัดปากผิวสีเขียวออกเป็นแถบ เว้นระยะแล้วก็บากออกอีกจนรอบ กลายเป็นหลอดหลายแปลกไป

บางใบก็ทำจนวิจิตรเอาปลายแหลมของมีดกรีดผิวไม้ไผ่เป็นลายตาขมเมเปียงปูนทั่วตัวแก้ว มีลายคาดขอบบนขอบล่างอีกที

ลา เอ๊ย ลา ขึ้นต้นเป็นลำไม้ไผ่ พอเหลาลงไปกลายเป็นแก้วน้ำที่นำจับมาใช้ขึ้นมา

แก้วไม้ไผ่จากลำไม้ไผ่สดจะมีกลิ่นหอม เวลาใช้ใส่ดื่มน้ำก็จะได้รับทั้งรสชาติของน้ำและกลิ่นหอมของแก้วไม้ไผ่

แม้จะใช้จนแตก จนเสีย ทั้งลงพื้นดินไปกลายเป็นอาหารของปลวก เป็นธาตุอาหารให้แก่ดินสืบไป

พูดมาจนแก้วไม้ไผ่ดูดีจัง ก็มีบางคนที่ท้วงติงว่าถ้าทำและใช้แก้วไม้ไผ่กันมาก ๆ กลัวว่าไม้ไผ่จะหมดป่า

ผมคิดว่าไม้ไผ่ไม่หมดป่าเพราะการนำมาทำแก้วน้ำกระมัง

อย่างหนึ่งของที่ทำจากวัสดุธรรมชาติ ทำจากมือก็ต้องคอยดูแลมากหน่อย หากใช้ประจำก็จะใช้ได้นาน แต่หากใช้ครั้งสองครั้ง แล้วก็เอาไปเก็บต้องระวังราชัน ก่อนเก็บต้องทำความสะอาดแล้วตากให้แห้งสนิท ก็จะเก็บไว้ใช้ได้นาน

อีกอย่างหนึ่งไม้ไผ่มีการออกหน่อแตกออรวดเร็วกว่าไม้ยืนต้นอื่น ๆ และหากมีการใช้มากจริง ๆ ก็จะมีการปลูกใช้กันมากขึ้น ไม่ต้องเดินทางไกลไปตัดถึงในป่า

ในปัจจุบันผมเห็นขยะส่วนหนึ่งไม่น้อยที่เตียวเกิดจากแก้วพลาสติก ขยะกำลังเพิ่มมากขึ้นทุกวันและกำจัดยากมาก

ไม้ไผ่ และวัสดุจากธรรมชาติ จากฝีมือชาวบ้านธรรมดา น่าจะเป็นทางเลือกอีกทางหนึ่งได้

สัมผัสกับแก้วไม้ไผ่ในงาน 'วิถีไท' ภูมิปัญญาท้องถิ่น 4 ภาควันที่ 7-11 มีนาคม 2544 ที่สวนลุมพินีวัน กรุงเทพฯ พบกับภูมิปัญญาในการดำรงชีวิตของคนไทยในตำบลจัจยี่ที่มีวิถีชีวิตการอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนทั้งจาก 4 ภูมิภาค

สนใจติดต่อโทร. (02) 511-3096, 930-2140 โทรสาร (02) 930-2141 E-Mail : dsc@lox2.loxinfo.co.th

กระดกดื่มน้ำก็ยังยาก ขณะที่ริมฝีปากแตะที่ปากแก้วไม้ไผ่ กระดกดื่มช่วงครึ่งแก้วก็ยังใช้ได้ดี พอกระดกดื่มน้ำครึ่งแก้วที่เหลือหากไม่แห้งหน้าขึ้นปลายจุมูกจะคำขอบปากแก้วด้านบน ทำให้กระดกน้ำไม่ได้ ชาวบ้านที่ใช้อยู่บ่อย ๆ จะเข้าใจจึงมักจะตัดปากแก้วไม้ไผ่ด้านที่จะโดนจุมูกออกอีกเล็กน้อย ก็จะพอติดพอดี

หลังจากตัดไม้ไผ่ที่ด้านหนึ่งชิดข้อ สูงพอจับถือสะดวก ปาดทางกันที่ชิดอยู่กับข้อให้เรียบตรง จะได้มันคงเวลาดั้ง ตัดขอบปากแก้วด้านหนึ่งออกสักนิดกันติดจุมูกปาดปากแก้วให้เรียบ

เสียงฟันไม้ไผ่ โพล๊ะ ๆ เสียงการเลาะตาและขอบปล้อง แฉ๊ก ๆ ๆ ๆ เสียงมีดเหลาเอาผิวไผ่บางส่วนออก ซัด ๆ ๆ เสียงตัดแต่งกันแก้วให้เรียบตรง ก๊อก ๆ ๆ ๆ เหมือนนมโหรีไม้ไผ่กำลังบรรเลงอย่างมีชีวิตชีวา โดยมีผมเป็นผู้ฟังนั่งบนลานดินได้ร่มไม้

ปากแก้วหนาถูกมีดคมปาดเนื้อไม้ไผ่รอบ ๆ ให้บางเรียบ เพื่อรองรับริมฝีปากอันอ่อนบาง

ทำแค่นี้ก็สามารถนำมาใส่น้ำดื่มได้แล้ว จากนั้นเป็นการแต่งเสริมเติมต่อตามใจแต่ละคน

แก้วบางใบก็มีที่สำหรับมือจับ ผ่าผิวไม้ไผ่จากปากแก้วลงมาถึงข้อที่เป็นกันแก้ว เหลาให้ตรงปลายสอปลงเอาปลายมีดแหลมเจาะรูใต้ขอบปากแก้วลงมาหน่อย ดันให้ซีกของผิวไม้ไผ่โก่งออก กดปลายไม้เข้าไปตรงที่เจาะรูไว้ก็จะได้แก้วไม้ไผ่ที่มีมือจับแสนเท่